

Viktor Hruška, Kateřina Voleková,
Ivana Bažantová (eds.): *Jakub Jan Ryba:
Počáteční a všeobecní základové ke všemu
umění hudebnému*

Jaromír Havlík

Viktor Hruška, Kateřina Voleková,
Ivana Bažantová (eds.)

*Jakub Jan Ryba: Počáteční a všeobecní
základové ke všemu umění hudebnému*

Praha, NAMU 2017, 134 stran,
ISBN 978-80-7331-465-1

V roce dvoustého jubilea vydání Rybova významného hudebně teoretického a didaktického spisu *Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnému* vyšla jeho moderní kritická komentovaná edice. Chtělo by se říci konečně! Mezi chronickými manky naší muzikologie v oblasti péče o historické hodnoty naší hudební minulosti figuruje dlouhodobá netečnost vůči Rybovu hudebně teoretickému odkazu na jednom z čelných míst a to už značně dlouho. Ačkoli spis vznikl už na konci 18. století a vydán byl se zpožděním až roku 1817, dva roky po Rybově smrti, jedná se de facto o první významný počín české hudební teorie v období po Bílé hoře. Předkládané komentované vydání obsahuje, vedle vlastního přepisu původního textu pramene, také úvodní studii, nezbytnou ediční poznámku a důkladný poznámkový aparát k vydávanému textu – a to z muzikologického i bohemistického úhlu pohledu. Takže hned v úvodu recenze je žádoucí počín editorů Viktora Hrušky, Kateřiny Volekové a Iliny Bažantové jednoznačně pochválit. Přináší moderní vydání originální verze spisu, náležitě kriticky komentované a v úvodní studii i odborně zhodnocené.

Úvodní studie *Jakub Jan Ryba a jeho klíčový teoretický spis* (s. 7–13) je velmi dobře napsaná s vyčerpávajícím přehledem

o dosavadní rybovské literatuře, do jejíhož souhrnu by vlastně patřil i Hruškův vlastní disertační spis *Dějiny české hudební teorie do počátku 20. století* obhájený v roce 2016 – i když z hlediska „štábní kultury“ se v odborné literatuře zpravidla citují pouze spisy publikované, což – alespoň zatím – není případ Hruškovy disertace. Já bych ovšem zmíněnou zásadu rozšířil i na disertační spisy úspěšně obhájené. Každopádně úvodní studie edice poznatkové výdobytky Hruškovy disertace s prospěchem využívá. Autoři se zde snaží hodnotit Rybův hudebně teoretický počin jako poctivě a s hlubokou znalostí látky budovaný didaktický spis překračující výrazně úroveň dobových „fundament“ a učebnicových textů typu „hudebníkem snadno a rychle“. Editoři představují klady i zápory Rybova spisu, dané limity, v jejichž rámci se jeho autor musel pohybovat. „Počátkové“ jsou v nejlepším slova smyslu učebnicí, a nikoli odborným teoretickým pojednáním – v tom jim je třeba dát plně za pravdu včetně konstatování, že nejde o nedostatek, nýbrž o nutnou „daň proponovanému žánru“, v tomto případě čistokrevné učebnici. To, že spis je ze značné části kompilátem, v době jeho vzniku nikterak nepřekvapuje a autoři předmluvy na to kvalifikovaně poukazují. Oceňuje se to nejpodstatnější – vedle samotného učitelského étosu, který byl Rybovi vlastní – zejména snaha o srozumitelnou českou hudebně teoretickou terminologii, která je pak důkladně pojednána v komentářích k vlastní edici Rybova spisu. Jako velký klad je dále vyzdvížena Rybova výkladová obratnost prozrazující jak znalce materie, tak i jeho velkou učitelskou zkušenost.

V další části úvodní studie je čtenář podrobně seznámen s obsahem Rybova spisu s náležitým výkladem některých dobových pojmů a jejich novodobou interpretací včetně kritických připomínek k jistým (opět dobově i „místně“ podmíněným) mezím Rybovy koncepce. Cenné jsou zejména kritické připomínky ke třetímu dílu „Počátků“, (*Muziční slovník*), který editoři považují za jeden ze základních kamenů české hudební lexikografie. A skutečně: vyskytuje se zde množství odborných českých hudebních termínů rozmanitými způsoby odvozených či přeložených z cizojazyčných zdrojů včetně řady pozoruhodných českých novotvarů. I zde se citlivě a s pochopením pro Rybovu velice záslužnou snahu o pokud možno co nejsystematičtější výklad materie objeví i řada kritických výhrad k občasným limitům jeho počínání. Poukazuje se k Rybovým zdrojům s konstatováním některých anachronismů jeho textu způsobených již poněkud zastaralými poznatkovými zdroji. Rybovým předloham je posléze věnován další speciální úsek úvodní studie (*Zdroje a citované authority*, s. 10–11), který rovněž hodnotím jako odborně fundovaný a formulovaný jak se solidním přehledem o dotyčné zdrojové literatuře, tak i s ustavičně přítomným pochopením pro meze Rybových znalostí s odkazem na jeho ustavičné a průběžné sebevzdělávání nejen před zahájením práce na „Počátcích“ nýbrž dokonce i během jejich sepisování. Významný je poznatek korigující doposud všeobecně převládající názor, že Ryba nabyl svého vzdělání pouze během svých pražských studií, kdežto v pozdější době učitelské praxe už žil de facto ze získaných poznatkových

zásob. Editoři se rovněž oprávněně zamýšlejí nad otázkou následného působení Rybovy učebnice v českém hudebním prostředí a jejího případného vlivu na další vývoj české hudební teorie a jsou v této věci vcelku oprávněně dosti skeptičtí. Zásadní podíl na uvedených konstatováních mají nepochybně cenné výdobytky prameného výzkumu V. Hrušky, které předcházejí jeho výše zmíněnému disertačnímu spisu. Významný je v tomto ohledu Hruškových přínos k bádání o K. S. Amerlingovi, který ve svém posudku disertace vyzdvihl i oponent z nepovolnějších – prof. Miloš Štědroň. Závěrečná pasáž úvodní studie je zasvěcena Rybově terminologii (s. 12–13). Jde opět o stručné, ale konzistentní zhodnocení Rybou užívaných (eventuálně pouze navrhovaných) českých hudebně teoretických termínů a konečně i o kritické zamyšlení nad povahou úprav Rybova textu, k nimž došlo v souvislosti s vydáním v roce 1817, kdy už Ryba sám nemohl mít na jakékoli dodatečné korektury vliv. Zmíněna je pochopitelně i otázka autorství těchto úprav, kterou autoři úvodní studie ponechávají (podobně jako otázku motivace prvního a posledního vydání v roce 1817) z přirozených příčin otevřenou pro další výzkum.

Ediční poznámka Kateřiny Volekové přináší základní technické údaje k historickému tisku, seznamuje čtenáře s editorskými zásadami jeho novodobého komentovaného vydání. Jsou to moderní zásady, respektující

požadavky moderní ediční praxe ve všech adekvátních vrstvách, zejména pak ve vrstvě jazykové. Rozřazení notových příloh na konec jednotlivých kapitol edice (v původním vydání jde o samostatnou přílohu na konci spisu) považuji za dobře rozvážené zejména z hlediska praktického studia spisu – usnadňuje pohotové čtení přímo v rámci aktuálně probíraného tématu. Velmi cenné jsou i rozvedené emendace tiskařských chyb v původním vydání.

Vlastní přepis textu je odborně komentován, doplněn důsledným dokumentačním aparátem. Umístění původních poznámek a odkazů přímo do textu mezi jednotlivé odstavce bylo nejspíš z technického hlediska pohodlnější než ponechání jejich původní pozice v postranních sloupcích, mám však dojem, že tento postup poněkud (i když de facto jen opticky) tříští souvislost hlavního textu. Je pravda, že graficky je hlavní výkladový text od původních poznámek dobře odlišen, možná až příliš dobře: malé písmo a málo výrazná šedivá barva poznámek činí tyto poněkud obtížně čitelnými, zejména pro čtenáře, kteří nepatří právě mezi bystrozraké (což je i můj případ). Ve srovnání s celkovým grafickým vybavením edice je to ovšem spíše kosmetický detail. Celkově je ediční počín autorské trojice Hruška, Veleková, Bažantová nanejvýš zdařilý a lze jej bez uzardění označit za vzorovou ukázkou moderní edice odborného hudebně teoretického textu.